

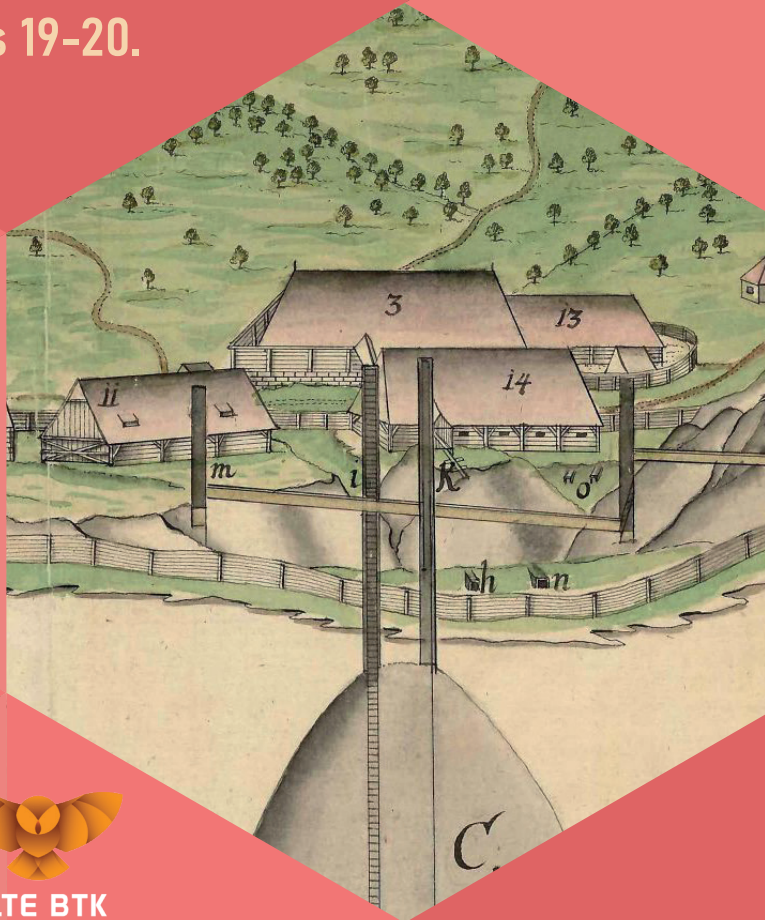
DIMENZIÓK VI.

Tér - Táj - Kép

Képi ábrázolások,
társadalmi térhasználat
és táj(re)konstrukciók
a történelemben

2022. május 19-20.

ELTE BTK
Hallgatói Onkormányzat

Képi ábrázolások, társadalmi térhasználat és táj(re)konstrukciók a történelemben

ELTE BTK
Hallgatói Önkormányzat

2022. május 19-20.

A Kárpát-medence fogalom jelentősége az antropocénben: árvizek, erdészeti alapelvek és geopolitikai gondolkodás kölcsönhatásai 1910-1925

A Kárpát-medence fogalmát az 1937-ben kiadott, nagyszabású „Magyar földrajz, Magyar föld, magyar faj” kötetek, ezen belül is a Prinz Gyula által írt részek vezették be a korabeli magyarországi köztudatba. Ha a fogalom természetduományos megismeréssel való kapcsolatát és antropogén tájatalakításra gyakorolt hatását kutatjuk, akkor azonban a földrajztudományon kívülről is elindulhatunk. 1911-ben a Földművelésügyi Minisztérium Kaán Károly és Térfi Béla erdőmérnök végzettségű miniszériumi tisztviselőket küldte a 1910-es krassó-szörényi árvizek által okozott pusztítás okainak feltárássra. Kaánék munkájával párhuzamosan több természetduományos adatgyűjtés is zajlott, a erdőmérnökök tapasztalatai ugyanakkor több évtizedes távlatban is hatással voltak a Kárpát-medence fogalom formálására és arra, ahogyan a fogalom használata visszahatott a tényleges tájképátalakító beavatkozásokra. Kaán Károly ugyanis a háború végén már államtitkárként irányította az erdészeti ágazatot, s döntő szerepe volt a Trianon utáni fásítási és erdősítési politika, az Alföld vízgazdálkodásának átalakítását célzó nagyívű tájatalakító tervek megfogalmazásában, valamint a magántulajdon és közérdek közötti határ újraszabályozásában is. Mind a trianoni békével szembeni kortárs érvek, mind Kaán egyik alap gondolata az volt, hogy Magyarország gazdasági növekedésének üteme és fenntarthatósága azon múlik, hogy sikerül-e megteremteni erdőgazdálkodás és vízgazdálkodás egységét, s az ehhez szükséges állami beavatkozás jogi háttérét. Az előadás feladata ezért az, hogy feltárja a krassó-szörényi árvizekről készült tényfeltáró adatgyűjtés levéltári lenyomata, a nyomtatásban megjelent jelentések és Kaán 1918 és 1922 között tézisekké, rendeletekké és törvényjavaslatokká formált Kárpát-medence koncepciója közötti kapcsolatot.

Bányászvárosok és a környezeti terek antropogén átalakítása Verespatak – Erdély Eldorádója

Az évszázadok folyamán kialakult egy sajátos ellenségkép az ember és környezete között. Egyre inkább hangsúlyt kapott az a felfogás, hogy a vadnak titulált tájat meg kell zabolázni azáltal, hogy a folyókat gátak közé szorítjuk, szabályozzuk, erdőket kiirtjuk, bányák létesítése révén civilizáljuk és a magunk hasznára fordítjuk a természetet és a benne föllelhető kincseket. Ugyanakkor mindezzel párhuzamosan kialakult egy olyan fölfogás is mely nem legyőzni kívánta a természetet, hanem együttműködni vele. Vajon a különböző századok folyamán, hogyan vélekedtek a környezet átformálásával kapcsolatban? Hogyan élték meg a környezetben végzett átalakításokat? Mennyiben hatott ez a korszak társadalmára? Milyen haszonnal járt a természetből nyert nyersanyag fölhasználása? Hogyan hatott az emberi beavatkozás a flórára és faunára?

A több ezer évre visszatekintő bányászterületek kitűnő példái annak, miképpen alakította közvetlen környezetét a mindenkori ember. Az Erdélyi- Érchegységben föllelhető Verespatak és a környező települések esete jól példázza, hogy a föld kincsei (így az ott föllelhető arany, ezüst, réz, cink) hogyan befolyásolta, formálta nem csupán a tájat, a bányajaratok, külszíni kőfejtés által, hanem az ott lakók mentalitását, életformáját egyaránt.

Az ókori római időkre visszatekintő bányász település léte napjainkban is égető kérdés. Hosszú évek során igyekeztek a helyiek, természetvédők, tudósok ellenállni annak a kanadai-román cégnek, aki cianidos technológiával kívánta a helyben kibányászott nemesfémeket kiválasztani. Tavaly júliusban született döntés alapján Verespatak római kori bányái fölkerültek az UNESCO Világörökségi Listájára. A cél egy élhető, és a kulturális-természeti örökség megőrzésére fókuszáló települést létrehozni. Vajon hogyan vélekednek erről a döntésről a bányászati cég mellett kardoskodók vagy éppen az annak ellenállók?

Milyen volt az ecsedi vár? Kutatási-rekonstrukciós lehetőségek egy mára elpusztult erősnél

Szatmár vármegye és a Nyírség határán terült el évszázadokon keresztül a Szamos és a Kraszna folyó árterében kialakult ecsedi láp. Ebben a több száz négyzetkilométer kiterjedésű mocsárvilágban épült meg a Gutkeled, majd később Báthori család fontos erőssége Húség, későbbi nevén Ecsed vára.

Síkságokon fekvő erősségek esetében nem ritka, hogy a várak védelme a körülöttük levő mocsarakra támaszkodik. Ezek a mocsarak lehetnek természetes eredetűek, azonban egyes folyószakaszok duzzasztása, elterelése is bevett volt a védelem növelése érdekében. Ecsed várának a lápvilágot felhasználó védelmi funkcióját vizsgálva nem mehetünk el Szigetvár és Temesvár példája mellett sem, ezek ismeretével – véleményem szerint – közelebb kerülhetünk Ecsed várának megismeréséhez.

Ecsed várának ábrázolása egy 18. századi metszeten maradt fenn, aminek hitelessége azonban igen megkérdőjelezhető. A vár rekonstrukciójához előadásomban a 18. században kezdődő, azonban csak a 19. század legvégén befejezett folyószabályozási-és mocsárlecsapolási munkálatok megmaradt térképeit használok fel, aminek segítségével a vár alaprajzát, valamint a láp-és vár kapcsolatát mérhetjük fel. További forrásként a kora újkori történetírók, életrajzírók valamint utazók írsaira, a vár megmaradt inventáriumaira támaszkodva törekszem minél pontosabb kép megrajzolására.

Árvízkép – városkép: az 1870-es évek árvizeinek képi ábrázolásai mint történeti források

Az 1870-es évek második felének gyakori tapasztalata volt a vidéken és a városokban is pusztító árvíz. Ezek utóbbiak közé tartozott az 1875 és 1876. évi budapesti, az 1878-as egri és miskolci, valamint az 1879-es szegedi árvíz. Az egyszerre tragikus és szenzációs eseményekről rengeteg képi ábrázolás jelent meg, amelyek mellett hogy bizonyos szempontból a hagyományok által diktált képi nyelvezettel operáltak, több újdonságot is felvonultattak – elsősorban a fotográfia megjelenésének köszönhetően – az árvizek elbeszélés módjában. Mivel a legsúlyosabb árvizek a nagyobb településeken történtek, ezek az árvízi ábrázolások településábrázolások is egyben, melyek nem csupán a korabeli városképről tájékoztatnak, hanem arról is, hogy miképpen vélekedtek arról az ott élők (pl. milyennek próbálták meg láttatni) és a nem-bennszülöttek.

Előadásomban arra vállalkozom, hogy az 1870-es évek árvizeinek képi ábrázolásain (grafikák, festmények, fotográfiák) keresztül bemutassam, hogy mire és milyen formában használhatóak fel ezek a vizuális források a történeti kutatásokban, kiemelten vizsgálva a rajtuk megjelenő táj és (városi) környezet szerepét a katasztrófa elbeszélésében, illetve a városimázs kommunikálásában.

Miből épült a kunhalom? Modern analitikai és statisztikai eszközök a környezet- és tájtörténeti kutatások szolgálatában

A kunhalmok, más néven kurgánok, a régmúltban emelt síremlékek, amelyek a közép-kelet európai síkságok, így például az Alföld jellegzetes objektumai. Fontos régészeti és természetvédelmi értékek, valamint sok esetben értékes növény- és állatvilágnak adnak otthont. A kunhalmok időkapszulák, amelyek nem csupán az alattuk található sír és emberi maradványok tekintetében rejtenek felbecsülhetetlen információt, hanem környezettörténeti szempontból is kiemelkedőek. A talajok folyamatos kapcsolatban vannak környezetükkel, bolygónk nagy geoszféráival, így a talajok fejlődése ezek függvénye. A kunhalmok építésével elődjaink a halomtest alatt található talajtakarót elzárták a környezetétől, amellyel számos környezeti információt konzerváltak.

Vizsgálatainkban olyan kérdésekre keressük a választ, mint például, hogy a halom építésének idejében is hasonló környezetet láthattak-e az akkor élt emberek, több fázisban épült-e a halom, vagyis mint meglévő feltűnő tájelemet hasznosították-e más embercsoportok is. Kérdés továbbá az is, hogy honnan származhat a halomtest anyaga, a környező területről vagy esetleg messzebbről. Előadásunkban egy román-alföldi kunhalom példáján mutatjuk be, hogy a modern analitikai kémia és a sokváltozós statisztika eszközeivel, hogyan juthatunk közelebb ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához, illetve hogyan ismerhetjük meg jobban a korabeli emberi közösségek kapcsolatát a környezetükkel.

A falu mint zárt és nyitott társadalom. A bihari Nagyléta társadalma 1880 és 1920 között

Vizsgálatom fókuszpontjában a Bihar vármegyei Nagyléta község áll, melynek társadalma etnikai és felekezeti szempontból megosztott közösséget alkotott a társadalom értelmzett századfordulón, mely alapvonás a 20. század első harmadában is megmaradt. A lokális társadalom törzsökös családjainak kb. kétharmadát a református felekezeti magyar, harmadát a görögkatolikus, jobbra roman nyelven is beszélő lakosság alkotta. Az 1880 és 1920 között keletkezett anyakönyvek alapján felépített lokális házassági kapcsolatok hálózata megmutatta, hogy a két felekezet csak néhány szállal kapcsolódott egymáshoz, a társadalmi térben tehát elkülönültek egymástól. Az egyének lakhelyének kataszteri térképre való vetítése után az is láthatóvá vált, hogy az elkülönülés a fizikai térre is kivetült, ugyanis a református és a görögkatolikus felekezet törzsökös családjai külön utcákban, falurészekben éltek. Előadásomban elsősorban azt szeretném bemutatni, hogy a Nagylétára kívülről érkező betelepülők (izraelita szatócsok és keresztény iparosok, kereskedők) hogyan integrálódtak, illetve elkülönültek el ebben az alapvetően megosztott helyi társadalomban. Az elemzés forrásbázisát a vizsgált negyven évben keletkezett születési, házassági, halálozási anyakönyvekben szereplő felekezeti-, foglalkozási-, házzám szerinti lakhelyadatok, illetve a kataszteri birtokívek jelentik, melyeket a település 1888-as kataszteri térképén elhelyezve szüntelen változásában válik láthatóvá Nagyléta térszerkezete, melyen a betelepülők lakhelyválasztási stratégiái is nyomot hagytak. A társadalmi térben tetten érhető sikeres és kevésbé sikeres integrációt az egyéni életutakon, Keresztúri Antal és Szabó Zsigmond példáján keresztül is megpróbálom érzékeltetni.

„...-és az egész kép megváltozik”¹ A táj fogalmának perspektivikus változásai térben és időben

„A táj nem változatlan. Él saját maga tartalmának benső változásában, felszíne kopásában, növényei küzdelmében és sok-sok egyéb jelenségében.” - írja Teleki Pál az 1937-ben megjelent A tájfogalom jelentőségéről című munkájában. A Teleki által hangsúlyozott „jelenségek” kapcsán gondolhatunk az ember által végzett tevékenységekre is. Az ember és a természet kapcsolatának fontossága, kölcsönhatása már jóval a táj fogalmának bevezetése előtt jelen volt a társadalomban. A táj és a benne élő társadalom több szálon kapcsolódik össze: különböző szempontok alapján való hasznosíthatóság folyamán a közösség érzelmeit is kialakít az őt körülvevő környezettel, miközben a táj funkcióinak kihasználása mellett ízlés-világához alakítja azt. Mindamellett, hogy a táj biztosítja a társadalom életfeltételeit és létszükségleteit, mint esztétikai tényező is megjelenik a különböző kultúrákban. De nem csak a táj maga, hanem az azt jelző fogalom jelentéstartalma is változik bámerre is járunk a világban. Landscape, Landschaft, paysage, paesaggio szavak vajon ugyanazt a tájat jelentik? Milyen szemléletmódbeli változásokkal értelmezhetjük napjainkban, a modern kutatásokban a táj fogalmát?

Előadásomban azzal a kérdéssel szeretnék foglalkozni, hogy mit jelent a táj, mint emberi konstrukció és ennek jelentéstartalma miként változik a térben?

¹ Lawrence Durrell: Alexandria négyes I. Európa könyvkiadó, Budapest, 1976. 416.

A táj nemzetiesítése a 19. századi országleírásokban

Kisfaludy Sándor balatonfüredi szobrának felavatása 1860-ban, majd Berzsenyi emlékművének felállítása Niklán nemcsak a nemzeti emlékezet fontos momentumai voltak, de egyben a neoabszolutisztikus centralizmus elleni nemzetek feletti – horvát-magyar közös – együttműködést is szimbolizálták, melyre a nacionalizmus által áthatott korszakban egyre ritkábban került sor. Úgy tűnik azonban, hogy (mindig) van olyan ideológia, mely közös platformra kényszeríti a különben 1848 óta egyre divergáló véleménnyel bíró, eltérő álláspontra helyezkedő feleket.

A nemzeti emlékezet és a nemzettudat megerősítése azonban nemcsak a szimbolikus térfoglaláson (szobrok, zászlók, magyar nyelvű cégérek-feliratok, emléktáblák) keresztül dokumentálható, hanem a táj (beleértve a természeti képződményeken túl az épített emlékeket) nemzeti töltettel, karakterrel való felruházása révén is (azaz új fizikai lenyomat képzése nélkül), mely ugyanúgy a nemzettudat kialakításának/megerősítésének egyik módja. 1850 után ezt elsősorban a földrajz és honisme kutatói alkalmazták. Az első honismereti céllal alapított lapban, az 1840-es években Fényes Elek és Vahot Imre nyíltan közli (Magyarföld és népei eredeti képekben, 1846), hogy a Hortobágy azért nem kerül a lap érdeklődésének körébe, mert azt akkor már mindenki ismeri (például a gömöri népszokásokkal ellentétben), ezzel szemben a kisebb Fiume feltűnése értelemszerűen nemzetpolitikai célok miatt került bele a lap érdeklődési körébe.

Jelen vizsgálatunkban arra kerestük a választ, hogy mely tájegységeken milyen mennyiségű és milyen karakterű nemzetiesített elem fordult elő a neoabszolutizmus idején megjelenő, a földrajzos-történész Hunfalvy által írt háromkötetes műben (Magyarország és Erdély képekben. Pest/Darmstadt, 1856, Ludwig Rohbock képeivel); illetve ezek száma, jellege hogyan változott 1910-re, a kiegyezés után, az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben Magyarországra vonatkozó kötetei alapján. Mekkora az említésre került természeti képződmények aránya, ezek mely

területeken dominálnak; hol sokasodnak a történeti jellegük miatt nemzetiesített emlékek, hol sokasodnak az egyházi jellegű épületek; az etnikai vagy vallási kisebbségek által lakott területeken milyen jellegű emlékek, tájképi elemek kerülnek említésre, ezek nemzetiesítése megtörtént-e, melyekhez van illusztráció, rézkarc, fénykép, stb.; ezekhez képest a Nagy Miklós szerkesztette Magyarország képekben c. szélesebb rétegeket megcélzó honismertető album milyen módon szelektál.

Ezek vizsgálatához elsőként egy adatbázist építettünk (a későbbiekben tervezzük a szövegkorpusz statisztikai vizsgálatát is), mely tartalmazza ezen művek entitásait, és előadásunkban az adatbázis alapján készült térképekből levonható következtetéseket mutatjuk be.

Városkép és városi örökség Szentendrén

A Szentendre történelmi városközpontjának percepcióival és ábrázolásaival foglalkozó előadás célja az, hogy hozzájáruljon a „történelmi városi táj” fogalmából a kortárs városi örökség vizsgálata számára adódó empirikus kutatási lehetőségek mérlegeléséhez; egyszersmind azzal is megpróbálkozik, hogy a Duna-parti kisváros példáján átgondolja a városi tér látásának, szemléletének – szöveges és képi reprezentációk párhuzamos kultúrtörténelmi vizsgálata során feltáruló – változati és az örökségvédelem közötti összefüggéseket. A szentendrei városkép elemzésének alapvető elemzését választja kiindulópontjául, melyet Horler Miklós, a magyar műemlékvédelem kimagasló személyisége közölt 1960-ban a „Városképek – műemlékek” című könyvsorozatban. Az építész által itt alkalmazott módszer eredményeként azonosított városképi tényezőket, valamint a rájuk irányuló leírását mint a tér látásának, láttatásának dokumentumát összekapcsolja a város festői ábrázolása látószövegeinek Tóth Antal művészettörténész által rendszerezett típusaival, a kétféle látásmód kapcsolódási pontjait, hasonlóságait és esetleges eltéréseit keresve. Végezetül felveti azt a kérdést, hogy a városképnek a textuális és vizuális reprezentációkban megragadott kulcsfontosságú elemeire – mint a topográfia és a látvány megőrzendő, védelmet igénylő pontjaira – irányuló figyelem miféle szerepet kaphat a történelmi városi táj-fogalom gyakorlati használatát érintő reflexióban, történelmi dimenziójának további elmélyítésében.

A politikai tér leképezése kora újkori rölapokon

A metszetekkel illusztrált rölapok a kora újkori hírközlés egyik leghatékonyabb műfajának számítottak, mert köztereken kifüggesztve széles társadalmi réteget értek el, érdemi ismeretanyagot közzé téve normaváltozásokról, jelentős hadi és politikai eseményekről, a koronázástól a természeti csapásokig. A figyelemfelkeltő, intenzív véleményformáló képi információk nemcsak az olvasni nem tudó rétegeket szólították meg, hanem a műveltebb elit számára is egyre kifinomultabb vizuális információt közvetítettek. Jónévű metszők várostromok támadási irányait hadmérnöki alaprajzokon összegezték, hadjáratok jelentőségét térképre vetítették, sokfrontos háborúk, békekötési tárgyalások erőviszonyait szellemes politikai allegóriákkal képezték le. A képes beszámolókhöz tartozó rövid összegzések az aktualitásokon túl az elvárt történelmi és földrajzi ismereteket is felelevenítették, sőt implicit módon a befogadóközönség számára a sokszempontú értelmezés mikéntjét is oktatták. Gazdasági és politikai központok reprezentációjához szorosan hozzátartoztak a postaútvonalakat rölapokon bemutató mérföldtáblák, a táguló politikai térből érkező információk hozzáférhetőségét hangsúlyozva. Madártávlati látképek egyrészt érzékeltették hatékonyan működő városok organikus egységét, másrészt standardizálták a városleírások szempontrendszerét. A törökelleni küzdelem fontos színtereként magyarországi várakról és városokról hatalmas mennyiségű érdemi, aktuális és tradicionális információ jelent meg a korabeli Európában képes beszámolókon, nemcsak egy-egy régió jelentőségét hangsúlyozva, hanem a három részre szakadt Magyar Királyság egységét is megjelenítve. A sokat citált topozokra, aktuális információt, s új szemléletmódot építő rölapok révén a Magyar Királyság sokoldalúan jelen tudott lenni a növekvő politikai jelentőségű nemzetközi nyilvánosság előtt.

Inter- és transzszubjektív horizont narratív térábrázolása

A képzelőerőnk narratív természete miatt a terek történeteinken keresztül képesek csak létrejönni. Történeteink központi témája valamely eseményhez vagy élethelyzethez kötődik, amely vizuális képekben jelenik meg és ami egy tér megalkotásának kezdetét jelenti. James Donald téralkotási elmélete szerint a tér elképzelhetetlen a hozzá kötődő események nélkül. „We cannot imagine space as such. What we imagine [...] is always an event or events taking place.” Mely események és az ezekhez kapcsolódó narratív megfogalmazások, hogyan befolyásolják a különböző terekről alkotott elképzeléseinket térszociológiai szempontból, azt az adott jelenkori körülmények, elvárások, funkciók és társadalmi struktúrák dinamikus változásának elemzéséből és értelmezéséből nyerhetjük ki. Az elmúlt évtizedek alatt végzett szociológiai megfigyelések egy homogenizáló tendenciát mutatnak, ami a városi terek struktúráját illeti. A térelméletek létjogosultságát és irányát ennél fogva lokális és globális szempontból vizsgáljuk. Interdiszciplináris elemzési megközelítések szükségesek ahhoz, hogy megértsük egyes terekhez kapcsolódó asszociációk és szimbólumrendszerek változtatási igényeit, befolyásoló tényezőit és hatásrendszerét a társadalmon belül. A kortárs irodalom narratív megfogalmazásai médiumot képeznek a mai társadalmi nézetek leképezésének. Egy olyan kutatási platform létrehozásával elemzünk, amely hozzájárulhat a faktualitás és fikcionalitás összetevése révén térelméletek és -elképzelések inter- és transzszubjektív horizontjának megértéséhez.

A vidék képe a szlovák romantikus prózában

A szlovák romantika írói sok esetben politikai szerepeket is vállaltak, így az irodalmi művekben megjelenő nemzeti önkép a nemzet fogalmának meghatározásában is fontos szerepet játszott. A szlovák nemzeti önképben mai napig dominálnak a népi jellemzők és vidéki, falusi élet képe, mellyel összefügg a plebejus nemzet máig élő mítosza is. Az előadás azt vizsgálja, mennyire van jelen a népies jelleg a szlovák romantikus prózában, milyen tereket ábrázolnak az írók szlovákként vagy hazaként, és mennyire megalapozott a népies szlovák vidék elképzelése a romantika irodalmában. Az irodalmi művekben megjelenő tereket az előadás a hatalomhoz való viszonyuk alapján is vizsgálja, és kitér a táj szimbolikus nemzeti tájjá való formálásának folyamatára is. A szövegekben a szlovákok lakta idilli faluk képe általában a nemzeti táj háttérében jelenik meg, míg az előtérben gyakran a harc színterei rajzolódnak ki. Az előadás külön figyelmet szentel Magyarországgal megjelenítésének is, annak, mennyire láttatja a szlovák irodalom Magyarország területét egységesnek, mennyire különíti el benne a szlovákok által lakott területet, és mit vallanak a szlovák írók magukénak.

Ormós Zsigmond tájértelmezései

Családi ügyei intézése végett Ormós Zsigmond Temes vármegyei főispán, művészeti író és múzeumalapító 1855 telén az ország észak-keleti megyéibe látogat, ahonnan elődei származtak. Hosszabb ideig a nyírségi Kállósemjénben időzik egyik vendégszerető rokonánál. Úgy gondolja, ha már itt van, az utókort is beavatja a vidék viszonyaiba.

Leírása szerint Szabolcs vármegye honunk azon megyéi közé tartozott ekkor, amelyekben a magyar elem a vele együtt élő idegen ajkúakat már magába olvasztotta. Tudniillik a vármegyét korábban a magyaron kívül német, orosz, tót és román népesség lakta, ám abban az időben, amikor ő ott jár, a nyíregyháziak kivételével – akik megőrizték tót mivoltukat –, a lakosság többi része magyarrá lett, anyanyelvét nemcsak, hogy nem beszélte, de nem is értette. Ezért mindazoknak, akik a magyar nemzet fennmaradásában, életképességében kételkednek, azt javasolja, látogassanak el Szabolcsba, az úgynevezett Nyírre, amely a Kraszna, az Ér és a Tisza közti homokos tereket foglalja magában egészen Debrecenig.

Mivel az örökségét érintő ügyintézés igencsak lassú, bőven marad ideje arra, hogy vidéki ismerőseit meglátogassa, kisebb-nagyobb kirándulásokat tegyen, ifjúkori barátjával találkozzon. Mindenekelőtt a nagy halott, Kölcsey Ferenc emlékezete újul meg benne, akit – mint írja – testileg ugyan kiragadott a halál a magyarok élő nagyjainak sorából, de nagybecsű művei kivívták az örökkévalóság babérjait. Akinek politikai elvei, tanításai bevésődtek a nemzet szívébe, jelleme tiszta maradt. Ormós Óromániát, Olaszországot, Ausztriát és Németországot is bejárta. Beszámolóját tájleírások kísérik, amelyek bővelkednek kultúr- és eszmetörténeti vonatkozásokban.

Térbeli rend, kiszámított tájak és világbéke: Walter Christaller 1950-es koncepciója magyarországi perspektívából

Geográfus, regionális tudományi, területi tervezői körökben jól ismert koncepciónak számít a német Walter Christaller 1933-as elképzelése, amely az egymáshoz hasonló jelentőségű „központi helyek” (funkcionális városi központok) földrajzi elrendeződésében szabályos hatszöges mintázatot vélt azonosítani. Sokak (köztük Christaller) számára úgy tűnt, hogy a radikálisan újszerű koncepció egyfajta gyakorlati útmutatóként is felhasználható egy szabályos, „optimális” térbeli gazdasági és települési rend kialakításához, így komoly hatást gyakorolt a következő évtizedek nemzetközi területi tervezési gyakorlatára, legyen szó akár a náci Németországról, a II. világháború utáni Hollandiáról, vagy az 1948-ban létrejövő Izrael Államról.

A koncepció „kultúrtörténetéről”, szerzője hektikus pályafutásáról, valamint ezek kontrasztos, máig vitákat generáló értelmezéseiről bőséges nemzetközi szakirodalom áll rendelkezésre. Mindeddig rendkívül kevés figyelem irányult azonban az akkor egyfajta „légüres térbe” kerülő, perifériára szoruló Christaller 1945–1960 közötti vázlataira, amelyek az eredeti gondolatmenetet megtartva immár nem a náci által vizionált új kelet-európai „rend” részleteinek kimunkálásába illeszkedtek, hanem szerzőjük szavai szerint a „nemzetközi béke” megteremtésének ígéretét hordozták.

Előadásomban Christaller egy 1950-ben, német nyelven, viszonylag kis példányszámban kiadott, kevésbé ismert, ám programalkotó szándékú művét elemzem, amelynek visszatérő gondolata volt az „európai békét” biztosító szabályos térbeli rend megteremtése kontinensünkön – és amelynek dilemmái, ellentmondásai, koncepcionális és ideológiai megköttöttségei különösen jól illusztrálhatók azon keresztül, ahogyan térségünk a szerző által elképzelt új európai „rendbe” illeszkedett volna.

Krakkó mint szimbolikus tér a 19–20. század fordulóján

Krakkó azon szerencsés közép-európai városok közé tartozik, amelyek történelmi városközpontját megkímélték a pusztító háborúk. Presztízse már akkor csökkenni kezdett, amikor a királyi székhelyet a 17. század elején áthelyezték Varsóba, Lengyelország felosztását követően pedig gazdasági, politikai pozíciója tovább gyengült, miközben szimbolikus jelentése egyre fontosabbá vált. A Wawel vára a székesegyházzal, a városi palotákkal és templomokkal az önálló államától megfosztott lengyelség egykori nagyságát hirdette. A város és a tartomány helyzetében alapvető változást hozott, hogy Galícia 1866-ban autonómiát kapott, ami a politikai légkör felszabadulását és a gazdaság fellendülését vonta maga után. Noha a tartomány fővárosa hivatalosan Lemberg lett, Krakkót egyre inkább Lengyelország szellemi fővárosának kezdték tekinteni. A tartomány politikai és szellemi elitje nagyrészt konzervatív patriótákból állt, akik elsősorban a humán tudományok iránt érdeklődtek, illetve azokat művelték, és közülük a vezető szerepet, konzervatív nézeteikkel összhangban, a történelemnek szánták. Magukat és általában a galíciai lengyelséget tekintették a nemzeti hagyományok letéteményeseinek, és a viszonylag szabad légkörben lehetőségük volt a saját múltfelfogásuknak megfelelő szimbolikus össznemzeti események megszervezésére: a tartományból idővel afféle lengyel Piemont, vagy Czesław Miłosz szavaival a lengyel hagyomány rezervátuma lett, e rezervátum szíve pedig kétségtelenül Krakkóban dobogott. Az előadás célja a város korabeli textuális és vizuális reprezentációiból kiindulva azt bemutatni, hogy miként jelenik meg a városi térben a nemzeti szimbolika, illetve, hogy maga a városkép és annak elemei miként válnak nemzeti jelképekké.

Keczer család 17. századi tagjai a Sáros vármegyei térben

A lipóczi Keczer család tagjai a felső-magyarországi Sáros vármegyéhez kötődtek első sorban, hiszen itt voltak a család ősi birtokai, ahol a lakhelyükként szolgáló pekléni udvarház is állt. A család birtokai azonban nem csak egy megyében voltak megtalálhatóak, hanem a szomszédos vármegyékben is, ilyen birtok volt Tállyán is, ami a bortermelés és kereskedelem szempontjából értékes földnek számított.

A Keczer család a Thököly család familiárisaiként igyekezett az egész régióban a kapcsolatait fenntartva család számára is biztosítani a társadalmi pozícióját, ami a különböző tisztségviselésben is megmutatkozott. Keczer Ambrus Thököly István udvartartójaként legtöbb idejét Árván töltötte, de testvérei közül Keczer András Sáros vármegye alispánja volt. Keczer Menyhért pedig Sáros vármegye követeként szolgált például a zempléni gyűlésen. Róla el lehet mondani, hogy a korabeli királyság területét bejárta, hiszen a hazájának számító Sáróst nem csak egy-egy alkalommal hagyta el, hanem politikai érdekei miatt el is menekült, Erdélybe, Teleki Mihályhoz. A család térbeli elhelyezésének árnyalására a politikai szerepvállalás és tisztségek mellett a házasságok is fontos adalékot adnak. Ha megvizsgáljuk az előadásban szereplő családtagok választott házastársait, akkor a térség kapcsolódási pontjai is kirajzolódhatnak. Láthatjuk, hogy az egyes családok hogyan fűzték össze akár birtokaikat is. Előadásomban a Keczer családot szeretném bemutatni a Sáros vármegyei tér határain belül és kívül.

Hely/Rajz – Az antropológusi terep dimenziói a szociográfiákban

Az antropológusok felfedezéseik során igazán sokszínűen használják az őket körülvevő tereket. Az elindulás, az úton levés és a megérkezés aktusai különböző szerepekkel ruházzák fel őket és az általuk bemutatott társadalmi közösségekhez való hozzáállásukat. Előadásomban az antropológusi terepet a 20. századi magyar irodalmi szociográfiák tekintetében vizsgálom, ugyanis e művek elbeszélői bár nem egzotikus világok felfedezésére vállalkoznak, de ugyanúgy egy számu(n)kra ismeretlen szociokulturális terepen igyekeznek vizsgálni.

A kulturális idegenség reprezentációjának színrevitele több szinten is tetten érhető ezekben a szövegekben, az írott szövegek mellett a szociográfiákban jelentős szerepet kapnak a fotográfiák is, amelyek sajátosan mutatják be a 20. századi paraszti közösségek térhasználatát. A képanyagok részletesebb bemutatásakor Edward T. Hall proxemika-fogalmával dolgozom, ugyanis érdekes megfigyelni, hogy a lencsevégre kapott alakok milyen testtartásokat vesznek fel, és éppen hol tartanak a bizalom kialakulásának folyamatában az író-antropológussal szemben. Kutatásomban jelentős szerepet kap a táj fogalmának meghatározása is, hiszen az író-elbeszélő folyamatosan úton van és szociográfiai beszámolóiba időnként közbeékel egy-egy természeti tájleírást is, hogy érzékeltesse helyenként az ellentmondást, helyenként pedig a párhuzamot az ábrázolt környezet és az abban létező lokális társadalmak kulturális helyzete között.

A tájhasználat változása és hatása a Vallásalap mágocsi és vajszlói uradalmaiban a 19. század első felében

II. Józsefnek a rendeket feloszlató 1782. évi rendeletét követően a szerzetesek kezén lévő birtokok állami kezelésbe kerültek: a Baranya megyei mágocsi és vajszlói uradalmak ennek eredményeképp kerültek a Vallásalaphoz. A dombos mágocsi és a sík vajszlói uradalmi területek közös jellemzője, hogy földjük meglehetősen gyenge megélhetést biztosított az ott élőknek: míg az előbbi földjét az esőzések mosták kopárrá, utóbbi esetén a gyakori áradások jelentettek állandósult problémát. Ez a tény ösztönözte az alapvetően adóztató, tehát a terület intenzív fejlesztésére keveset adó Vallásalap népeit, hogy megélhetésük a táj nyújtotta lehetőségek mentén diverzifikálják, azaz a szántóföldi művelés mellett más termelési módot is keressenek. A megoldások lehetnek korábbi hagyományokon alapulók (a mágocsiak esetén például a méhészet, a vajszlóiak esetén a halászat), de újonnan fejlesztettek is (előbbieknél a dohánytermesztés, utóbbiaknál a sertéskereskedelemben való intenzívebb részvétel). Mindez azonban csak részeredménynek tekinthető, hiszen a 18-19. század fordulójának konjunktúrája a Vallásalap részéről a fakitermelés felé való fordulást hozta el, amely egyrészt a jobbágyi erdőirtások, másrészt a tilos erdők felállításával a makkoltatás korlátozása révén a megélhetést a szántóföldi művelés irányába szorította. A hasonló gazdasági körülmények között élő mágocsi és vajszlói uradalmak népe ezt követően már merőben eltérő választ adott helyzetére. Előadásomban a fenti folyamatnak és a rá adott válasznak kibontására vállalkozom, a rendelkezésre álló térképes, narratív és kvantifikálható források felhasználásával.

“Földér’ ennyit nem szabad szenvedni” Az ambivalens helykötődés átörökítésének példája egy kulák leszármazott esetében

A helykötődés egyének és terek közötti kapcsolatot tematizáló fogalma az utóbbi évtizedekben a legkülönfélébb tudományágak figyelmének középpontjába került: a gyakran emlegetett globalizáción kívül azonban a történelmi meghatározottság is fontos alakítója. A korábbi generációk tapasztalatai a leszármazottak jelenbeli helykötődésére is hatással vannak, az egyes korokban elszenvedett sérelmek továbbadódhatnak.

Az 1950-es években kibontakozó téveszesítési hullám és a kapcsolódó állami erőszak hatással volt a térhez fűződő viszonyra - egyúttal a helyi társadalom szövetére is. Mindez a birtokos parasztságot, a “kulákokat” érintette a leginkább: a mezőgazdasági munka és magántulajdon köré szerveződött réteg mindennapjai alapjaiban alakultak át. Emellett azonban a térhez fűződő személyes viszonyra az eddigi kutatások kevés figyelmet fordítottak. Előadásomban egy átfogóbb kutatásra épülő esettanulmányt mutatok be, melyben egy második generációs kulák leszármazott helykötődését elemzem egy erre fókuszáló mélyinterjú alapján. Az erősen ambivalens (saját, inkább pozitív és öröklött, túlnyomórészt negatív) jegyeket mutató helykötődésben az interjúalany saját tapasztalatai, az anyjától hallottak-tapasztaltak, legvégül pedig a kulák nagypapa tapasztalatai keverednek, komplex mintázatot alkotva.

Táj és politikum Montaigne Útinaplójában

Előadásom célja, hogy bemutassam és értelmezzem az utazó/humanista/politikus, a természet/táj/építmény/település és a vallás/hatalom/politikai berendezkedés viszonyait Montaigne Útinaplójában, amely 2020-ban jelent meg magyarul, saját fordításomban.

Montaigne 1580-1581-es utazásából fennmaradt, nyomtatásban először 1774-ben megjelent Útinaplója izgalmas vizsgálati terep a táj megjelenítése és értelmezése szempontjából. Bár a szöveg távolról sem „egzotikus”, és „a táj mint az utazó lelkiállapotának tükré” fordulat még két évszázadot várat magára, a tájnak igen sokféle szerepe lehet. Montaigne érdeklődése a zord, nehezen járható utakról, műveletlen tájról táj és vallás, táj és politikum viszonyára terelődik. Értelmezi a vallásháborúk nyomait viselő és az újjáépített tájat. A város és táj viszonya szinte minden új állomásnál előkerül, miképp a táj és a technikai szerkezetek viszonya is (szemléletes példát ad erre a Rajnán található vízátelelő szerkezetek, hidak leírása). Montaigne számára különlegesség az emberi kéz és találékonyság formálta táj: a kor híres parkjait többször is felkeresi, sőt, összehasonlítja. A leírások egyszerre követik az utazás ritmusát (lőháton megtett napi hatvan km-es szakaszok), illetve az utazó érdeklődését. A táj – legalábbis Montaigne szemében – változik, amint katolikus vidékről lutheránus vidékre lép. Tiroltól Itália felé haladva megjelenik az olvasmányait felidéző antik történelem. A táj részét képezik az utak, kapuk, átjárók, latin feliratok, történelmi legendák nyomai is. XIII. Gergely pápa tevékenysége pedig szintén a tájat formáló szerepű.

Mint arra előadásomban rámutatok, bár Montaigne ekkor még nem Bordeaux polgármestere, a városok, települések kiterjedése, rendezettség, a puszták természet felváltó művelt földek, rendezett kertek megjelenése a politikai test erejét és egészségét szimbolizálják számára.

A természet-társadalom dichotómia jelenléte a posztoszocialista nemzeti parkok működésében, Aggtelek példáján keresztül

A nemzeti parkok olyan különleges területekként vannak jelen a modernkori társadalmakban, amelyek szerte a világban megtalálhatók, de kontinensenként és országonként egyaránt nagyon különböző jellemzőkkel bírnak. Összekapcsolja a földrajzi térben változatosan megjelenő konstrukciókat a társadalmak azon igénye, hogy a természettől eltávolodott, mesterséges körülmények által meghatározott életmódjuk alternatívájaként megőrizzenek olyan területeket, ahol a természetközeli állapotok még fellelhetők.

Az egykori keleti blokk országai rendelkeznek olyan védett természeti értékkel, ami a nyugati látogatók számára hosszú évtizedekig elérhetetlen volt, ezért vonzotta a turistákat. Ugyanakkor a rendszerváltást követően szembe kellett nézniük azzal a környezeti terheléssel, amit az erőltetett és átgondolatlan iparosítás okozott. A környezet értéke, megóvása így többszörösen a figyelem középpontjába került.

A természettel való ambivalens viszony jellemzője a posztoszocialista társadalmaknak, melynek szimbolikus példái a védett területekhez tartozó nemzeti parkok. Előadásunkban egy hazai példán, az Aggteleki Nemzeti Parkon keresztül mutatjuk be ezt a sajátos kölcsönhatást.

A völgy hatalma. A spanyolországi Elesettek Völgye és a történelmi emlékezet kérdése

1940 és 1958 között épült fel Spanyolországban az Elesettek Völgye, amely egyszerre szolgál emlékhelyként, bazilikaként és egy totalitárius rezsim szimbólumaként. Az ország diktátora, Francisco Franco tábornok parancsára döntően hadifoglyok és politikai foglyok dolgoztak az építkezésen több mint 18 éven át, hogy emléket állítsanak a spanyol polgárháború jobboldali, önmagukat hazafiaknak nevezett áldozatai számára. A győztesek halottai mellett a legyőzöttek egy részének maradványai is ide kerültek, kialakítva ezzel az ország egyik legnagyobb tömegsírját, amely egyben kiemelkedő kortárs spanyol művészek munkáival díszített katolikus kegyhely is, a közelmúltig pedig Franco tábornok sírhelyeként is szolgált. A spanyol társadalom többsége mindmáig a jobboldali diktatúra szimbólumaként tekint rá, ugyanakkor napjainkban élénk politikai viták tárgyát is képezi. Az előadásom célja bemutatni, miért vált az Elesettek Völgye a spanyol történelmi emlékezet egyik legvitatottabb helyévé, valamint milyen politikai és ideológiai célt szolgált a természeti táj és a szimbolikus tér egysége az elmúlt 60 év során.

**Munkaterület: Erdély.
Illetékteleneknek belépni tilos?
Territorialitás kérdése a három kötetes
Erdély története könyv megjelenését
követő polémiában**

1986 végén kiadott három kötetes Erdély története című munka nemcsak azért állhat érdeklődésünk körében, mert egyike azon történeti munkáknak, melyek eladott példányszáma meghaladja a százezret, hanem azért is, mert egyike azon könyveknek melyek diplomáciai konfliktus, polémia, kiobbantó okai voltak.

Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy a két ország és a két ország történészei közt az Erdély története című könyv kapcsán kialakult vitában bemutassam a történész terepének szolgáltató tér fölötti szimbolikus vitát. Azzal a vállalással együtt, hogy bemutatom, a szakirodalom segítségével, azt, hogy milyen különbségeket azonosíthatunk a két ország korabeli történetírása és történetírói gyakorlata között. Írhat-e egy történész más ország, régió, város történetéről, mint amelyhez maga is tartozik, a vita egyik, alapvető, kérdése volt. Annak a vitának az egyik kérdése, melyben kulminálódott a tudomány-, tájékoztatás- és kultúrpolitikai különbségek feszítő tényezői a két ország között.

A korabeli román történetírás vezetői, kísérletet tettek sokoldalúan fejlett szocialista társadalmuk történetíróinak munkáját korlátozni saját országuk és nemzetük történetének kutatására és rekonstruálására állapította meg Lucian Boia nagyhatású könyvében. Ezzel elvárva, hogy más országok történészei kevésbé foglalkozzanak Románia történetével. Ennek ellenére, az Erdély története szerzői, akik maguk is gyakran vitában álltak román történészekkel, tudományos munkájukban igyekeztek jelezni, hogy Erdély három etnikum közös múltjának tere, melyről ennek szellemében és a történeti materializmus szemléletében írnak.

**A táj és a lengyel ember kapcsolata
a kiválasztott magyar írók és újságírók
lengyelországi útleírásaiban
(1945–1989)**

„(. . .) a lengyel földet akartam megismerni. A tájat, amelyen a lengyel nép él. A vidéket és a városokat, a fákat és a temetőket, a tengert és a hegyormokat, a tündéri Dunajec völgyét és a Beszkidek hófödte csúcsait. Látni akartam a színpadot, ahol az a felemelő dráma zajlik, amelynek szereplői küzdelmek, harcok, néha visszaesések közben gyökeresen más életet építenek, mint amilyen az elsüllyedt régi volt” – így fogalmazza a lengyelországi utazásainak célját és vezérgondolatát Ruffy Péter magyar újságíró, a Varsói hajnal című, 1961-ben kiadott lengyelországi útleírása első fejezetének legelejen. E szavakhoz híven Ruffy végigjárta az egész országot, a benyomásait és az élményeit a fentiekben említett könyv hasábjain rögzítette. Az előadásomban szeretném bemutatni, hogyan látta a (természeti) táj és a szocialista lengyel társadalom kapcsolatát Ruffy Péter, valamint a többi magyar szerző. Ruffy útirajzán kívül a kommunizmus korszakában (1945–1989) többek között a következő lengyelországi útleírások jelentek meg: A Visztula sellője Somlyó György tollából, A Kárpátoktól a Balti-tengerig Pethő Tibortól, Barátok közt Lengyelhonban Bodrogi Sándor és Ferkis Emil tollából, Lengyelország Pálos Tamás tollából, Lengyel teakeverék Sebők Évától, A Tátrától a tengerig. Lírai utazás Lengyelországban Hajdók János tollából.

Beszélő házak: Térhasználat Kőszegen

2015-ben kezdtük a Beszélő Házak projektet, amelynek lényege, hogy szóra bírjuk a belvárosi épületeket, konkrét kőszegi történeteket helyezünk el tágabb historiográfiai kontextusban. Az egyén nem a sorsát elszenvedő tehetetlen figura, hanem aktív, a saját életét öntudatosan építő személy. Az életutakat megtörik az egyénen kívüli események (forradalom, háború, népiirtás, diktatúra), de a túléléshez szükség van az egyéni kreativitásra és innovációs képességre.

A kőszegi tér birtokbavétele, használata az életutak kiemelten fontos eleme. Kőszeg városa az évszázadok során funkcióváltáson megy át, a kezdetben biztonsági, katonai funkciót ellátó vár egységes védelmi rendszert alkotott egészen a 18. századig. A Dunántúli Kerületi Távla beköltözésével nem csak a város funkciója, hanem társadalmi összetétele is megváltozott. Ez a változás a térben is érzékelhető, az arisztokraták betelepültek az Uri (ma Chernel) utcába. A város nyilvános terei, köztük a Fő tér és a Jurisics tér számtalan erőszakos cselekedet, választási harc, vagy kivégzés, egyéb konfliktus helyszíne. A kőszegi erőszak topográfiájának fontos eleme a Jurisics tér, itt zajlottak a boszorkányégetések, kivégzések, amely során a társadalmi igazságosságot kívánta helyreállítani a városi tanács (Dülmen, Foucault). A tér birtokba vétele, szimbolikus használata jól érzékelhető az 1893-as „császár” látogatás kapcsán. Három uralkodó, I. Ferenc József, II. Vilmos és Albert szász király hadgyakorlatot rendezett Kőszegen, az ünnepség alkalmával a városiak új Kőszeg imázst alakítottak ki, amellyel a lokális identitást emelték nemzeti szintre. A privát és a publikus tér elemzése kerül terítékre Chernel Kálmán visszaemlékezésén keresztül. Chernel Kálmán a szemlélődő, voyeur pozíciót felvéve megfigyel, lejegyez minden részletet, apró-cseprő eseményt, amely az Uri utcában zajlik. Visszaemlékezésében a privát és a nyilvános terek egybeolvadására és különös használatára nyерhetünk betekintést.

Környezet – és tájformálás a fejedelemségkori Erdélyben: A nemesércbányászat környezeti hatásai az Erdélyi-érchegységben (16-17. század)

R. Várkonyi Ágnes az Ökológiai gondolkodás Magyarországon a régi évszázadokban című tanulmányában a történeti ökológia céljaként az jelölte meg, hogy azt vizsgálja, az ember miként alakította ki együttélést az őt körül vevő természettel. Jóllehet a bányászati tevékenység, bármelyik történeti időszokról is legyen szó, nagymértékben hozzájárult az adott terület tájképének formálásához, a bányászathoz szükséges fakitermelésen, az erdők felhasználásán túl (lásd többek között Magyar Eszter munkáit) a történeti kutatás nem igazán vizsgálta a korabeli bányászok „ökológiai lábnyomát”. A témához azonban bőségesen áll rendelkezésünkre forrásanyag, igaz legtöbbször ezek nem feltétlenül „célzott” írásbeli emlékek, hanem egyéb jellegű történeti anyagok (pl. hiteleshelyi bevallások, szerződések, testamentumok, a bányászatról szóló pénzügyigazgatási jelentések), amelyekből szépen lassan lehet csak kihámozni a környezeti hatásokról szóló jelentésrészleteket. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy a hosszú évek során összegyűjtött forrásanyag segítségével bemutassam, milyen módon jelennek meg a 16-17. századi iratokban az erdélyi nemesércbányák- különös hangsúlyt helyezve az Erdélyi-érchegység bányavárosaira (Abrudbánya, Zalatna, Offenbánya)- keltette környezeti hatások. A termelési technikák környezeti hatását vizsgálom, elsőként bemutatva a felszíni fejtések és az aranymosás (pl. Verespatak völgye) környezeti hátterét, kitérve arra, hogy a patakok mentén felállított zúzdák, korabeli nevükön stompok milyen módon rajzolták a térség vízrajzát, és ez milyen társadalmi konfliktusokhoz vezetett. Szeretnék kitérni a porondbányászat jelentőségére is, amelyről több írott forrás is megemlékezik. Az Erdélyi-érchegységben a mélyművelés, noha jelen volt, nem képviselt olyan nagy jelentőséget, mint a felszíni fejtések, de ennek ellenére érdemes szót ejteni róla, az előadás második felében ezért bemutatnám a korabeli mélyművelés technikai feltételeit és ennek környezeti hatásait (a kiterjedt erdőhasználat, magánkohók kiépítése).

Fővárosok születnek. Jože Plečnik szerepe Ljubljana és Prága átalakulásában

150 éve született Jože Plečnik szlovén építész, a 20. századi közép-európai modernista építészet egyedülálló alakja. Plečnik az Otto Wagnerhez kötődő bécsi iskolához csatlakozva kezdte építési tevékenységét, elsősorban a szlovén területeken és Bécsben alkotott. A 20. század elején Wagner építészeti stúdiójának vezető építésze, a prágai Iparművészeti Iskola tanára lett. Pályája csúcspanaszát megadta a lehetőség, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után, 1918-ban született két állam, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és Csehszlovákia két meghatározó városának, a szlovének fővárosa szerepét betöltő Ljubljana és a csehszlovák főváros, Prága központját, a prágai vár tereit és a két város központi közparkjait átalakítsa. E városok a nemzeti emlékezethez, az államisághoz kapcsolódó térszimbolikája máig Plečnik munkásságához kötődik, aki térkialakításában ötvözte a szláv nemzeti hagyomány, az ókori építészet és az etruszk mitológia, illetve a modern építészet elemeit. Munkája során arra törekedett, hogy ne csak az általa tervezett épület, hanem az egész városi tér önálló műalkotássá váljon, amelyben a táj, a természeti formák (a folyó, az épített park) és az építészeti elemek összhangja valósuljon meg.

Parajd-képek a hosszú 19. század utazás- és turizmus-imagináriusában (1780–1918)

Az előadás tárgyát az erdélyi, sóvidéki Parajd hely-képének (-imázsának) 1780 és 1918 közötti alakulástörténete képezi: a Parajdról való tudás keletkezésének és kulturális emlékezetben való formálódásának megragadható folyamatai, tendenciái. E vizsgálat sajátosan utazás- és turizmustörténelmi érdeklődés által vezérelt: egy általánosabb hely-kép formálódásában az utazási célterület, az érdekes és vonzó erővel bíró hely képének az artikulálódását követi nyomon. A kutatás számára alapot azok az elméletek vetettek, amelyek értelmében egy-egy korszak társadalmi imagináriusában domináns és marginális képek sokasága létezik egymás mellett, folyamatos változásban. E konstrukciók mindenkor szubjektívek, sokféleképpen torzok, ellentmondásosak és különböző médiumok révén forgalmazottak. A kutatás során e képek materiálisan (textuálisan és grafikusán) rögzült reprezentációi kerültek összegyűjtésre és elemzésre – a vizsgálat számára alapot vető adattár ma Parajd legteljesebb bibliográfiája és szöveggyűjteménye; ugyanez Parajd grafikus reprezentációinak egyedülálló gyűjteményét is magában hordozza. A kutatás során azonosításra kerültek a Parajd-kép disztinktív, „rivalizáló”, szinergizáló, vagy éppenséggel marginális, inaktív összetevői (pl. ipari létesítmények – sóbánya, gyufagyár, stb.; természeti tájlemek – Sóhegy, Sósoros, halofil növényzet; a vidék Rapsóné várához kapcsolódó mondavilága; Parajd hírneves személyiségei, a „Parajd-Panteon”; stb.), mindvégig az egyes komponensek desztinációimázs-történelmi szerepét vizsgálva. Az elemzés nyomon követi az egyes kép-elemek megjelenését, eltűnését, variálódását, médiumközi vándorlását, kirajzolva a Parajd-összkép formálódásának fő korszakait, számos példában láttatva a „szimbolikus geográfiák” működésének lényegét, módját.

A budai Ördög-árok szerepe az 1870-es évekvárosi térváltozásaiban

Előadásomban a 19. század második felének természeti és települési térhasználat változásait vizsgálom Buda esetében. Konkrét esettanulmányként az Ördög-árok 1870-es években elindult átalakításának a városi térre ható változásaival foglalkoznék, a felmerült dilemmák, tervek, rendezési munkák közelebbi bemutatásával. A patak Budapesten a Duna jobb oldalának víz- és szennyelvezető árokrendszerét alkotó öt jelentősebb vízfolyás egyike volt, aminek az ekkor meginduló csatornázási reformban is jelentős szerepet szántak. A városrendezési munkálatok között évekig rendszeresen szerepelt, kevésbé koncepciózus tervek alapján ugyan, de megindult a beboltozása. Ezt az 1875. június 26-i vihar okozta áradása megakasztotta, felülvizsgálatra kényszerítve az addig elvégzett munkákat. Magáról az áradásról, annak lefolyásáról számos publikáció született már, azonban a városrendezési, a közegészségügyi, csatorna- és vízvezetékreform munkálataihoz való kapcsolódása kevésbé feltárt.

Az elemzésem forrásbázisa alapvetően a fővárosi közgyűlési, tanácsi és szakbizottsági iratok, a Fővárosi Közmunkák Tanácsának iratanyaga, a kapcsolódó térképek és a korabeli sajtóban és szépirodalomban megjelent releváns publikációk.

A szimbolikus tájkép átalakulása Szarajevóban

Előadásom a Sarajevóban lezajló szimbolikus térfoglalással és az ehhez szorosan kapcsolódó térreprezentáció szimbolizációjával foglalkozik, amelyet a városi tájkép elemzésén keresztül mutatok be. A városképet alapvetően befolyásolja a kilencvenes években lezajlott ostrom, illetve az új, etnokratikus tendenciákat mutató államhatalom kiépülése. A Daytoni szerződés a nyílt etnikai konfliktusokat befagyasztotta, azok a szimbolikus politizálás terepére kerültek át, így a tájkép elemzése rámutat az etnikai feszültségek jelenlegi természetére, a kurrens emlékezetpolitikai tendenciákra és a háborús trauma reprezentációjára. Előadásomban a legfontosabb emlékezetpolitikai jelentőségű köztéri szimbólumokat és az egyes, karakteresen elkülönülő tájakat diskurzusanalízis segítségével vizsgálom, bemutatom a tájképet formáló hatalmi aktorokat, illetve funkcionális városmorfológiai szempontok mentén a szimbolikus térfoglalás tendenciáit. Mindezt kiegészítem sarajevói egyetemistákkal készített kérdőíves kutatásom eredményeivel. A vizsgálat rámutat arra, hogy a városi tájban homogén, egymástól elzáródó szimbolikus terek létrehozása zajlik, illetve annak formálásában alapvető jelentőségű a külső, geopolitikai szereplők jelenléte, továbbá a jelenlegi térformálási mechanizmusok lenyomatai és egyben újratermelői az etnikai feszültségeknek.

„... ennek egy mesterségét láttam, hasznost az mi földünkben is.” – A 17. századi oszmán tájformálás és vízgazdálkodás egy erdélyi követ szemszögéből

„Vízgazdálkodás alatt a természet vízháztartásának és a társadalom vízszükségletének összehangolása értendő.” – fogalmazza meg Ferenczi László középkori vízgazdálkodásról szóló munkájában. Általánosságban egy-egy város szempontjából a vízgazdálkodás mindig a higiéniai körülmények biztosítását, az ivóvízellátást és a szennyvízelvezetést jelentette. Konstantinápoly, amely már a római korban is Európa egyik kereskedelmi és gazdasági központjának tekinthető, fekvése folytán különösen kitett volt ennek. Nem véletlen, hogy itt épült meg a Római Birodalom egyik utolsó s egyben leghosszabb, 426 km hosszú vízvezetéke, amely a környező források vizét volt hivatott a városba juttatni. Konstantinápoly vízgazdálkodásának fontosságát mutatja, hogy az ekkor már oszmán főváros lakosságának ivóvízellátása még a 17. században is kardinális kérdést jelentett, amely nem került el a városban diplomáciai szolgálatot teljesítő európai követek figyelmét sem: „11 die Octobris voltam Ibrahim béknél vendégségbe künn az Kurt Ali csausz csiflytyében. Csak ott az kert mellett láttam egy csudára méltó dolgot; egyik nagy völgynek az oldalából mint vizik más völgybe egy bércen által az forrást rettenetes munkával. Szinte ott az kert mellett egy régi forrást Konstantinápolyba... Azmint computálják vala az mesterek, 25 ezer magyar forintjába feltelik az egy forrás, azki kicsin víz, de láttam oly helt, hogy 50 ölnére közel volt bé az bérc alatt, azhol az víz folyását csinálták alatt hoszszan, mint az aknát.” Jegyzi le követségének naplójában Borsos Tamás erdélyi kapitáni a városban való második tartózkodása alatt 1618 októberében. Az erdélyi diplomata ezek alapján egy érdekes, európai szemmel is csodálatra méltó vízgazdálkodási eljárás szemtanújává vált Ibrahim bégnél tett látogatása során. Előadásomban elsősorban arra teszek kísérletet, hogy beazonosítsam, milyen emberi erővel történő vízgazdálkodási eljárásnak lehetett szemtanúja Borsos, mennyiben volt ez „újszerű” az oszmán fővárosban, miben térhetett el a korban elterjedt európai módszerektől, illetve, hogy hogyan vélekedett ott élő követként az oszmánok konstantinápolyi vízgazdálkodásáról.

Kép, ember, szögesdrót – civil internálótáborok, civil internáltak térhasználata és képi megjelenítése az első világháború idején

Az első világháború kirobbanásával a hadifogság mellett, egy új, addig kevésbé ismert, ám nagy tömegű ember fogva tartására alkalmas modell jelent meg az erőszak történetében. A világégés totális jellegét mutatta, hogy az új modell már a hátszág, tehát a civilek életére volt jelentős hatással, hiszen az internálás, mint a hatalom által tett személyi szabadságot korlátozó intézkedés őket, a férfiak mellett, a nőket és gyerekeket is érintette.

A hadviselő országok illetékes hatóságai az ellenségesnek minősített civileket, mint „az állam, a hadviselés és a közrend” biztonságára veszélyes elemeket vagy a kémkedéstől való félelem miatt zárták táborokba. A táborokról és lakóikról készült képi anyag jóval csekélyebb mennyiségű, mint a Nagy Háború idején készült, a hadifogolytáborokat, hadifoglyokat ábrázoló alkotások.

Előadásomban az első világháború alatt a civil internálótáborok illetve az internálás vonatkozásában készült fotográfiák, rajzok, festmények segítségével szeretném megközelíteni a tér, a kép és az ember együttes viszonyát, főként a képek történeti forrásként való alkalmazására helyezve a hangsúlyt. Az előadás első felében azokat a nemzetközi és hazai virtuális tereket szeretném röviden bemutatni, amelyek az első világháború alatt végrehajtott internálást, mint az erőszak-történet-kutatás hazánkban sajnálatosan elhanyagolt szegmensét képi formában is dokumentálták.

Ezt követően arra keresem a választ, milyen emocionális, szociális-kapcsolati viszonyok szüremlenek át a képeken, amelyek erre a beszűkült térhasználatra jellemzőek. Emellett, gyakorlatiasabb megközelítést használva, kísérletet teszek a fogva tartott civilek megváltozott térhasználathoz való alkalmazkodásának, valamint annak bemutatására, hogy a képi síkon való megjelenítés milyen mértékben adja vissza az internálótáborok lakóinak mindennapi életét.

„Az bányákat mi coláltatni fogjuk...” Kísérlet a kapnikai bányaművelés helyreállítására az 1660-as évek derekán

A hatalmi válságot és a vasvári békét követően a szatmári bányavidékhez tartozó bányák közül csupán Kapnikbánya aknáit maradtak az Erdélyi Fejedelemség fennhatósága alatt. A kővári váruadalomhoz tartozó, érc- és vaskitermelésre egyaránt alkalmas kapnikai aknák hatékony termelését azonban az uralmi válság eseményei, úgymint a háborús körülmények, a Habsburgok által Kemény János támogatására Kővárban hagyott császári-királyi katonák és mindezek következtében a művelés és gazdasági karbantartás hiánya gyakorlatilag ellehetetlenítette.

Az ekkora már egyedüli törvényes fejedelmet, I. Apafi Mihályt szolgáló kővári és kapnikbányai tisztségviselők feladata így mindenekelőtt a bányák felmérése, a károk azonosítása és azok helyreállítása, s ezáltal Kapnikbánya gazdasági hatékonyságának növelése volt. Mindez magával hozta a táj és környezet antropogén átalakítását, nevezetesen az új vénák kialakítását, a stompok és egyéb épületek felállítását, valamint a bányák víztelenítését. Külön megoldást kellett találni a bányát működtető szakemberek ellátására, amely a társadalomtörténeti vizsgálódás mellett lehetőséget teremt a térben egymáshoz közel eső fiskális birtokok (Székelyhíd, Radnót Szamosújvár, Kővár-Kapnikbánya) közötti gazdasági kapcsolatok feltárására, az uradalmi birtokhálózat vizsgálatára is.

Az előadás célja, hogy a fent felvetett tárgykörök mentén haladva, példákon keresztül bemutassam, hogy a gazdasági tisztségviselők – mindenekelőtt a fejedelmi prefektus, a kővári udvarbíró, a kapnikai számtartó és gondviselő – milyen erőfeszítéseket tettek az 1660-as évek közepén annak érdekében, hogy a kapnikbányai bányák újra az Erdélyi Fejedelemség gazdasági faktorai lehessenek.

Az emlékművekkel formált tér Szegeden Városi táj 1920 és 1940 között

A előadás annak a kutatásnak a része, amelynek célja az 1920 és 1940 között állított szegedi emléktáblák és emlékművek társadalmi szerepének vizsgálata. A vizsgált időszakban számos nagy hatású projektet valósítottak meg a városban. Az első világháború és az azt követő trianoni béke megrázkódtatásai után Szegeden az építkezések kerültek előtérbe. Kialakult a Dóm tér ma ismert formája, a városba költözött egyetemi karok pedig nem csak szellemi, de városképi szempontból is meghatározóvá váltak. A közterek használatának vizsgálata a vonatkozó időszakban ezért különösen fontos. Előadásomban bemutatom a korabeli kollektív emlékezet színtereit: a megemlékezéseket és műemlékavatásokat. Megvizsgálom, hogy a városi társadalom szemében ezek az események milyen szerepet tölthettek be. Az általános tanulságok mellett bemutatom a Nemzeti Megújulás Emléktáblájának avatási történetét, amelyre már 1924-ben országos gyűjtést hirdettek, de a leleplezéséig még közel fél évtizednek kellett elteltie. Az általam használt elsődleges források az MNL Csongrád-Csanád Megyei Levéltárnak fondjai, és a Móra Ferenc Múzeum korabeli fotói. Arra is keresem a választ, hogy a térhasználat korabeli megnyilvánulásai milyen hatással vannak napjaink városképére? Az egykori társadalmi megnyilvánulások térhasználatára milyen párhuzamokat és hasonlóságokat mutathat a későbbiekkel?

Nagykőrös város térszerkezetének változásai a XIX. század kezdetétől a Horthy-korszak végéig

Nagykőrös történetének általam végzett 6 éve tartó vizsgálata alatt kutatásom tárgya volt a város hely-, politika-, gazdaság-, társadalom-, és hadtörténete a XIX. és XX. században, de sosem volt még lehetőségem behatóbban tanulmányozni a térszerkezetbeli változásokat. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy nem vizsgáltam még ezen aspektusból a város történetét, hiszen levéltári és szakirodalmi kutatásaimból pontosan meg tudtam állapítani mesterszakos diplomamunkámban is, hogy hogyan alakult át a város földrajzi szerkezete a középkortól kezdődően egészen a rendszerváltásig. A város kezdetektől fogva mezővárosként funkcionált, mindig is ez határozta meg a helyi emberek mentalitását egészen a XX. század végéig. A mezőváros olyan tekintélyes lélekszámú település – nagy kiterjedésű határral – amely alapvetően kötött társadalmi-gazdasági viszonyok által meghatározott képződmény, s léte elválaszthatatlan a mezőgazdaságtól. Nagykőrösnek, mint mezővárosnak a térszerkezetét és ezen szerkezet fejlődését/fejlesztését bemutatva kívánom érzékelteni azt, hogy miként hatott a mezőgazdasági társadalom a város térbeli/infrastrukturális fejlődésére és természetesen fordítva. Azaz miként hatott a város szerkezetének fejlődése a társadalmi rétegek együttélésére.

A tatai Angolkert terének, képének és kilátásainak változásai a múltban, a jelenben és az emberben

1727-ben az Esterházy család birtokába került a tatai uradalom, s ezt követően hamarosan megkezdődött a természeti táj új formájának mesterséges kialakítása. Tata természeti és éghajlati adottságai kedveztek annak a felfogásnak, mely alapján a francia barokk kertek helyett természetes táji hatású parkot akartak létrehozni. A források, patakok, tavak, az itt honos és betelepített növények természetes elemeiből állt össze egy romantikus kert képe, melybe harmonikusan illeszkedtek az építészeti, szobrászati művek. Az épített és természeti környezet nem egymást kizáró, hanem egymást feltételező, éltető módon kapcsolódott össze a tulajdonos-fenntartó és a tervező akaratának megfelelően, mintegy összművészeti alkotásként. Az angolkert megjelenése rendkívüli jelentőségű az európai művészetben. Egyrészt a kertművészet új korszakát jelentette, másrészt új világ- és művészetfelfogást képviselt. A korábbi kertforma zárt volt és az épülethez igazodott, az angolkert a tervezettséggel, rendezettséggel szemben természetes, esetleges hatást kívánt kelteni. Ezzel együtt – mint tudjuk – ezek a kertek nem kevesebbet, mint a világ teljességét kívánták modellezni a térbeli és időbeli momentumok hangsúlyozásával, apellálva a kert mint a legfőbb életmetafora gondolatkörre. A tatai kertek – fennmaradt építészeti és képzőművészeti emlékeikkel, élő növényeikkel, vízfelületeikkel – kivételesen szép magyarországi példái ennek a művészi és világ-felfogásnak. E természetvédelem és kulturális örökségvédelem által egyaránt kiemelt, védendő közeg csak akkor marad meg, akkor fejlődik hitelesen és gazdagon, ha nem ötletszerű, kívülről érkező, indokolatlan formákkal és méretekkel, célokkal megtörve, kizárólag gazdasági érdekeket hangsúlyozó, a környezetet figyelembe nem vevő módon akarják alakítani. Ez a táj, amelyet évszázadokon át alakított az ember, ma is meghatározza az itt élők és az ide látogatók életét. Mint ahogy nyilván mi is meghatározzuk a tájat. Újra és újra felvetődik hát az a kérdés is, hogy napjainkban mit nevezhetünk fejlődésnek, mit és hogyan alakíthatunk akkor, ha az itt létező természetet, benne saját életterünket és személyünket jól akarjuk megőrizni.

Vízhasználati konfliktusok és környezetváltozás a közép- és kora újkori Magyarországon

A Kárpát-medence az Alföld középső harmadának kisebb területeit kivéve a jó vízellátottságú területek közé tartozik. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a víz korlátlan természeti erőforrás lett volna az iparosodás előtti Kárpát-medencében. A vízhasználati konfliktusok két területen látszanak markánsan megjelenni. Egyfelől városi környezetben, ahol számos eltérő gazdasági szereplő (molnárok, iparosok, haltenyésztők, fürdősők, állattartók, piacok, ispotályok stb.) tartott igényt a vizekre kis területen. Másfelől a rurális területeken a jól használható – egyenletesebb vízjárású, közepes vízhozamú folyók mentén találunk jelentékenyebb konfliktusokat, amelyek elsősorban a vízkivétel túlzott módja körül alakultak ki. Az előadásban arra keresem a választ, hogy miképpen szerveződtek a vizet igénylő gazdasági ágak a térben és ebben milyen hatása lehetett a vizes környezetekre.

Vurstliból park: egy tér jelentésváltozásai a két világháború között

A különböző terek és helyek nem semlegesek, a társadalom tagjai valamilyen módon viszonyulnak hozzá, jelentéssel ruházzák fel őket. A rögzült jelentések befolyásolják a társadalmi csoportok életének mindennapos gyakorlatát az adott téren, továbbá a különböző terek használatának rendje a társadalmi különbségek egykori megvalósulását mutatják.¹ De mi történik akkor, ha egy város vezetése hirtelen úgy dönt, hogy új funkciót ad a térnek annak érdekében, hogy a hely korábbi használóit kiszorítsa onnan?

A két világháború közötti pécsi Balokány közvetlenül az első világháború után még a cselédek, katonák, segédszemélyzet és az alsó osztály több tagjának korzója, szórakozóhelye. Itt működik a pécsi vurstli, de itt bujkálnak a sűrű növényzetben a törvény által üldözött bűnelkövetők is. Az 1930-as évek elején a városvezetés azonban más szemmel kezd nézni a csónakozó tóval rendelkező zöldterületre és elhatározza, hogy elegáns és rendezett parkot hoz létre a helyén a középosztály számára.

Jelen előadás azt vizsgálja, hogy hogyan változik meg a helyről rögzült jelentés a lakosok körében a térrendezést követően: Milyen lépések vezettek a térről alkotott kép megváltozásához? Hogyan vették birtokba az új használók a területet és hogyan viszonyultak a tér régi használói a megváltozott helyhez? Milyen egyéb folyamatokat indított el a környéken a rendezés?

¹ Keszei András: Változatok a felejtésre: tér, társadalmi változás, történelem In: Lengvári István - Pilkhoffer Mónika - Vonyó József (szerk.): Az ember helye - a hely embere. Emberközpontú történetírás - helytörténeti kutatás. A helytörténetírás módszertani kérdései. Kronosz Kiadó, Budapest-Pécs, 2020. 101–103.

A kárpátaljai táj értelmezésének változásai. Kárpátaljai csehszlovák rekonstrukciója

A táj fogalmát több tudományág mellett a hétköznapiakban is használják. A táj földrajzilag komplex, konkrét, lehatárolható, objektíve létező területi egység, melyet a különböző tájalkotó elemek és tényezők hasonlósága és kapcsolatrendszere alapján lehet kijelölni. Emellett a tájat nevezhetjük a környezeti elemeket integráló komplex rendszernek. De akár megfogalmazhatjuk egyfajta gondolati képződménynek, szimbólumnak is. A táj jelentése a különböző kultúrákban és országokban eltérő lehet. Szimbolikus jelentése egy ország, régió lakói számára függ az adott területet meghatározó történelemtől, kultúrtörténeti korszaktól.

A történelem folyamán Kárpátalja egy periférikus terület, régió szerepét töltötte be. Maga a megnevezés is egy meghatározott földrajzi tájegységet foglal magába (a Kárpátok hegyeinek az alja). Kárpáltjának a meghatározó kultúrtörténeti korszaka a 20. század első felére tehető. Az első világháború évei, valamint a vidék Csehszlovákiához való csatolása alapvetően formálta át Kárpáltjának, mint tájnak, az értelmezését. Ezen történelmi folyamatok mellett talán a turizmus térnyerése volt az, ami Kárpátok fenyveseit természeti tájból a csehszlovák társadalom szemében egyfajta vadregényes táj képévé változtatta. Ezáltal pedig a csehszlovák köztudatban a kárpátaljai táj az ott élő „testvérekkel”, a ruszinokkal szimbolikus jelentőségűvé vált. A vármegyerendszer felszámolása, a terület közigazgatási reformja és az új régió Podkarpatská Rus-ra való átnevezése által a csehszlovák állam Kárpátalja tekintetében egyfajta tájrekonstrukciót is végrehajtott. Kárpátalja esetében az ilyen típusú ábrázolása a régiónak meghatározta a vidék kultúrtörténeti és önismerteti fejlődését. Ez azonban visszahatott Kárpátaljának a csehszlovák köztudatban elfoglalt szimbolikus szerepére is. A kérdés már csak az, hogy ez a tájrekonstrukció mennyire volt sikeres és milyen hatásai voltak?

A Széchenyi István gróf naplójából kibontható térbeli képzetek komplex világa

Széchenyi naplója ideális kútfő lehet a térbeliséggel összefüggő jelenségek, tevékenységek, illetve folyamatok némelyikének vizsgálatához, minthogy szerzőjének (települések közötti) mobilitásáról minduntalan információt nyújt. Előadásomban a (saját) térhez, a mobilitáshoz fűződő viszony szempontjából teszem nagyító alá, noha a térrel való találkozás túlnyomóan csupán egyszerű tényszerű bejegyzéseket hívott életre, miközben a térbeli gyakorlatok során folyamatosan és egyidejűleg végzett észlelés, értelmezés és megélés folyamata – többnyire magától értetődő volta folytán – kevésbé vált reflektálttá. Az elbeszélések mégsem teljesen érzéketlenek a térbeli viszonyokra, így a térbeliséget kifejező szerkezetek, vagyis a bevett fordulatok, visszatérő motívumok és jellegzetes technikák feltárása után a maroknyi reflexív térmeghatározás felé fordulok és aprólékos elemzés alá veszem a mindennapi mozgások során elsajátított terekről alkotott képzeteket. Megvizsgálom, mely elemek kaptak szerepet a gróf tereket érintő szintéziseiben, milyen értékekkel és érzelmekkel kapcsolódtak össze a megjelenített terek, illetve milyen gondolati tartalmakat fejeztek ki a lejegyzett összegzések. Elemzés alá veszem továbbá, mely tényezők (pl. az útviszonyok, az utazás célja, az utazás során tapasztalható időjárás viszonyok, a naplóíró morális- és politikai értékrendszere, a lelki állapota, a korábban szerzett emlékei, a betegségeinek motívumvilága, az elsajátított terek egymáshoz viszonyított differenciája, a társadalmilag kódolt gondolattársítások rendszere stb.) lehettek hatással az észleltére. A kérdéseim megválaszolása nyomán megmutatkozhat, milyen folyamatok nyomán társulhattak pozitív és negatív érzelmi értékek bizonyos (olykor egyazon) terekhez, régiókhoz, milyen célt szolgálhatott a térbeliség illetően megjelenítése a szövegekben, ahogyan az is, hogyan befolyásolhatták a képzetek a térbeli gyakorlatokat.

REGISZTRÁCIÓ

A konferencián résztvevő előadók regisztrációjára a konferencia napján 09:00-tól van lehetőség.

EBÉDLEHETŐSÉGEK

A konferencián való részvétel mindenki számára ingyenes.

A kávészünetekben minden érdeklődő, az ebédszünetben a konferencia előadói számára áll módunkban étkezést biztosítani.

KAPCSOLAT

További kérdés esetén az alábbi e-mail címen állunk rendelkezésére a konferencia napján:

dimenziok.konferencia@gmail.com

Emellett a Művelődéstörténeti Tanszék facebook oldalán is küldhetnek üzenetet.

A konferencia az ELTE Hallgatói Önkormányzat támogatásával valósult meg.

A konferenciát szervezte:

ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék
ELTE TTK FFI Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék
ELTE TTK Etnikai- és Vallásföldrajzi Műhely
ELTE BTK Dimenziók Interdiszciplináris
Művelődéstörténeti Műhely

Logó:
Szalontai Edit Mariann, Szalontai Emese Zita

Grafika és tördelés:
Nagy Attila (Samtow Design)